

Motion till riksdagen 2009/10:Ub551

av Marie Granlund m.fl. (s)

Vuxenutbildning

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att återinföra en hög ambition att erbjuda en flexibel och lättillgänglig vuxenutbildning där alla som har behov av det kan delta.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att stärka det statliga stödet till kommunal vuxenutbildning.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om riktade insatser för att underlätta för studieovana grupper att studera.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om vikten av att kvalitetssäkra och individualisera sfi-undervisningen samt att möjliggöra för intensivkurser i svenska vid högskolor och universitet.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om svenskundervisning på modersmålet, kontinuerligt intag och flexibla studietider.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om satsning på fler platser inom komvux och yrkesvux.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om satsning på fler platser inom den kvalificerade yrkesutbildningen.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om möjligheten till samlade betygsdokument.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om möjligheten till korttidsutbildning parallellt med arbete eller annan branschspecifik utbildning.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om korttidsstudiestöd.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om utbildningsbidrag.

Fel! Okänt namn på

12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om införande av Ungdomslyftet.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ett utökat antal platser inom lärlingsutbildning.

Vår syn på vuxenutbildning

Det finns flera skäl till att ha en väl utbyggd vuxenutbildning som är flexibel och lättillgänglig för alla. Var och en har rätt att utbilda sig, men vi har alla olika förutsättningar att satsa på vår utbildning under olika perioder av livet. Det kommer alltid att finnas personer som av olika skäl behöver fylla igen kunskapsluckor i vuxen ålder. Därför är det för oss socialdemokrater självklart att alla ska få mer än en chans att skaffa sig de kunskaper som behövs för att leva ett gott liv som aktiva samhällsmedborgare och vara efterfrågade på arbetsmarknaden.

Men även för landet Sveriges konkurrenskraft och möjligheter till ekonomisk tillväxt är en väl fungerande vuxenutbildning av avgörande betydelse. Sysselsättningsutvecklingen har stoppats på grund av brist på arbetskraft med rätt kompetens. Många jobb har gått förlorade, med arbetslöshet och uteblivna skatteintäkter till följd. Regeringen har inte använt de goda åren med högkonjunktur för att rusta vare sig de människor som behöver utbildning eller Sverige som nation. I stället har antalet utbildningsplatser i allt från arbetsmarknadsutbildning till högskola dragits ned.

När vi nu befinner oss i en djup lågkonjunktur straffar den dåliga framförhållningen sig. I år lämnade den största årskullen på många år gymnasieskolan. Arbetslösheten bland ungdomar var redan innan dess näst högst i EU, enligt Eurostat. Många av dessa längtar till högre studier eller kommer att behöva komplettera och fortbilda sig för att bli attraktiva på arbetsmarknaden. Men den moderatstyrda regeringen har stängt dörr efter dörr för dem.

Antalet platser inom vuxenutbildningen är färre i dag än de var i brinnande högkonjunktur 2006 när den borgerliga regeringen tillträdde. Fler nybakade studenter får slåss om färre platser på högskolan. Platserna på kvalificerad yrkesutbildning och inom yrkesvux täcker inte behoven på långa vägar.

Vi menar att vuxenutbildning i alla dess former bör ses som ett smörjmedel i det moderna samhällets maskineri. I lågkonjunktur gäller det att ta till vara möjligheterna att bygga på människors kunskapsbas så att de står redo när de nya jobben kommer. I högkonjunktur gäller det att snabbt förse arbetsmarknaden med det de behöver i nära samverkan med olika branschföreträdare. De förändringar som konstant pågår på arbetsmarknaden gör dessutom att arbetskraften ständigt, oavsett konjunktur, har ett behov av kunskapspåfyllnad. Att satsa på vuxenutbildning är ett av de mest effektiva sätten att bryta kunskapsklyftor mellan människor och minska segregation.

Det riktade statsbidraget för vuxenutbildning bör återinföras, annars riskerar vuxenutbildningen att i hög grad bli ett offer för besparingar så länge den inte är lagstadgad. Redan i dag har många kommuner, framförallt mindre sådana,

dragit ned sin verksamhet till ingenting mer än det som de enligt lag är tvungna att tillhandahålla (sfi, särvox samt grundläggande vuxenutbildning). Dessa besparingar har inneburit att många varit tvungna att avbryta pågående studier mot slutbetyg och högskolebehörighet. Det innebär också att inga nya elever får möjlighet att komplettera ämnen de kan behöva för att få grundläggande eller särskild högskolebehörighet, samt att människor som vill läsa svenska 2A och svenska 2B och engelska A för att komplettera sina gymnasiebetyg från hemlandet och kunna söka vidare till högskolestudier blir stoppade.

Historik

Tidigare socialdemokratiska regeringar har under lång tid byggt ut vuxenutbildningen på olika vis, trots en motvillig opposition. Under den speciella vuxenutbildningssatsning som kallades Kunskapslyftet deltog närmare en miljon vuxna. Även andra riktade insatser för att åstadkomma minskad social snedrekrytering till studier ledde till att människor som aldrig skulle ha vågat ta steget annars började studera. Exempel på sådana insatser är det riktade statsbidraget fördelat utifrån behov, rekryteringsbidraget, korttidsstudiestödet, 25:4-regeln, inrättandet av Nationellt centrum för flexibelt lärande och studerandevillkoret i a-kassan. Det är olyckligt att allt detta nu har upphört eller lagts ned. För oss socialdemokrater är det självklart att fortsätta driva en politik med riktade satsningar för att kompensera de vuxna som tidigare fått minst av samhällsresurserna. Flera av förändringarna ovan ställer dessutom till det när det gäller möjligheterna att ta sig vidare till högre studier, särskilt i kombination med de nya antagningsreglerna till högskolan. De som tidigare sökte in på 25:4-kvoten, och nu i stället vill lägga samman sina betyg från gymnasiet med betyg från nyinlästa kurser på komvux till ett samlat betygsdokument, upptäcker att det är omöjligt om betygen från gymnasiet är äldre än åtta år. Vi menar att åtgärder måste vidtas skyndsamt för att lösa detta problem.

Borttagandet av 25:4-regeln har förstärkt effekten av 8-årsregeln. Effekterna märks när det kommer elever med ofullständiga betyg (samlat betygsdokument) från gymnasieprogram de avslutat i början av 2000 talet. 8-årsregeln hindrar dem att föra över dessa betyg till ett slutbetyg inom kommunal vuxenutbildning om betygen är äldre än 8 år, vilket de är om utbildningen avslutades runt 2000. Dessa elevers dokument behandlas dessutom olika beroende på vilken kommun de bor i. Det står i förordningen att rektor kan tillåta att betyg äldre än 8 år tas med i undantagsfall, och dessa rader tolkas på de mest skiftande sätt. Vissa kommuner tillåter betyg som är upp till 10–12 år gamla, andra kommuner prövar varje ärende individuellt och somliga håller benhårt på 8-årsregeln. I praktiken blir det ett juridiskt sammelsurium som drabbar enskilda individer väldigt orättvist. Numera krävs slutbetyg för att uppnå grundläggande behörighet till högskolan. I praktiken innebär 8-årsregeln ett resursslöseri, både för individen och med samhällets resurser. Ett slutbetyg eller avgångsbetyg från ett avslutat program eller gymnasieutbildning blir

Fel! Okänt namn på

aldrig för gammalt, hur kan då enstaka kurser på ett samlat betygsdokument bli för gamla? Kunskaperna borde vara desamma.

Vikten av det livslånga lärandet

Trots våra tidigare prioriterade satsningar på vuxenutbildning finns det fortfarande många vuxna (ca 800 000) i Sverige som saknar fullgången gymnasieutbildning. De har nästan uteslutande betydande svårigheter att få nya jobb. Många vuxna har dessutom utbildningar som behöver uppdateras och kompletteras för att de ska fortsätta att vara efterfrågade på arbetsmarknaden. Med tanke på hur många gånger den som går ut gymnasiet i dag måste räkna med att byta jobb och bransch vore det oklokt att inte ha ett utbildningssystem som är anpassat för livslångt lärande. Målet är en generös och flexibel vuxenutbildning där en mångfald av utbildningsanordnare har ett så pass brett utbud att alla kan hitta en form som passar dem när de vill studera i vuxen ålder. Här har inte minst folkbildningen med sin breda verksamhet en mycket viktig funktion att fylla. Även validering är ett viktigt instrument i det framtida livslånga lärandet, och metoderna för validering behöver utvecklas och kvalitetssäkras. För nationen är det viktigt att hela arbetskraften har en god generell grund att stå på och snabbt och flexibelt kan inhämta nya kunskaper anpassade till arbetslivets behov.

De nya antagningsreglerna till högskolan missgynnar elever som väljer att gå ett yrkesinriktat program på gymnasiet och senare i livet får för sig att komplettera sin behörighet för högskolestudier inom kommunal vuxenutbildning eftersom de då hamnar i urvalsgrupp två. Det missgynnar också de elever som upptäcker att de efter avslutat gymnasium saknar den behörighet de skulle ha behövt och behöver läsa in denna i efterhand, samt de som av olika skäl inte klarat av att få godkänt i alla ämnen under sin gymnasietid. De utbildningsval som görs tidigt i livet bör naturligtvis inte få sådana livsavgörande konsekvenser.

Komvux och annan gymnasial vuxenutbildning

Vi vänder oss emot synen att vuxenutbildning enbart är ett arbetsmarknadspolitiskt instrument. Därmed är det oacceptabelt att antalet platser på komvux och i annan vuxenutbildning har minskat så kraftigt de senaste åren. Vi är också kritiska till att de statliga bidragen till kommunerna har upphört och att den borgerliga regeringen valt att inte längre fördela de generella anslagen efter utbildningsbehov och -nivå. Vi vill särskilt stimulera de som har kort tidigare utbildning att våga satsa på att utbilda sig genom att skapa generösa studiestöd och erbjuda en mångfald av studieformer.

Neddragningarna av den kommunala vuxenutbildningen som gjordes efter valet 2006 var omfattande. Regeringen har nu backat en del, men antalet platser inom vuxenutbildningen är långt ifrån det behov som finns. Med regeringens tidigare argumentation borde nivån öka markant under lågkonjunktur, inte vara lägre än högkonjunktrens 2006. Vi menar att regeringens förslag till utökningar nu är fullständigt otillräckliga och föreslår 25 000 fler platser än regeringen under 2010 inom komvux och yrkesvux, varav 10 000 platser bör ingå i ett ungdomslyft.

Den framtida gymnasieskolans krav på mer vuxenutbildning

Med den gymnasieskola som regeringen föreslagit kommer ambitionerna på de yrkesinriktade utbildningarna att sänkas genom att kunskapskraven i matematik, svenska och engelska blir lägre. Vi anser att det är helt fel väg att gå. Fler, inte färre, måste få de kunskaper som är så viktiga för både individens och landets framtid. En välutbildad befolkning är en av tillväxtens drivkrafter. Utan en fullständig gymnasieutbildning är det svårt att få och behålla ett arbete. Eftersom inte alla gymnasieutbildningar enligt förslaget ger högskolebehörighet skapas också återvändsgränder i utbildningssystemet.

De elever som väljer att läsa en yrkesförberedande utbildning eller ett lärlingsprogram är tvungna att välja till ytterligare kurser för att uppnå behörighet till högskola. I praktiken innebär det att dessa elever tvingas läsa ett utökat program och får en tyngre studiebörd för att uppnå den grundläggande behörigheten till högskolan än de kamrater som läser ett studieförberedande program. Tillsammans med de nya antagningsreglerna blir denna grupp väldigt missgynnad. Det förekommer ganska ofta att individer med en yrkesinriktad utbildning efter ett antal år i sitt yrke vill komma vidare/avancera eller byta inriktning. Det är en del av det livslånga lärandet. Tillsammans med de nya antagningsreglerna blir all yrkesutbildning en studiefälla.

När regeringen monterat ned vuxenutbildningen blir det än svårare att ta sig ur dessa återvändsgränder. De som gör ett specifikt val i ungdomsåren får svårt att byta bana senare i livet. Inte ens om man är mycket studiemotiverad, mogen och strategisk är det säkert att den utbildning man skaffar sig står sig över åren. För oss är det en självklarhet att alla har rätt till fler chanser i livet.

Sfi

Dagens svenskundervisning för invandrare (sfi) behöver utvärderas, och dess konsekvenser för dem som deltar bör följas upp för att förbättra kvaliteten och effektiviteten. Kunskapsmålen behöver förtydligas, och det garanterade antalet undervisningstimmar per vecka bör öka. I dag är inte utbildningen tillräck-

Fel! Okänt namn på

ligt anpassad till olika människors förkunskaper. Vi vill att sfi-undervisningen tydligare kopplas till varje individs förkunskaper och att undervisningen inriktas på att underlätta en snabb övergång till arbetslivet. Vi vill därför avsätta medel för utvecklings- och försöksverksamhet.

Vi avvisar förslaget om ett begränsat antal terminer inom sfi. Det skulle innebära att de som har längre väg att gå, exempelvis analfabeter, slussas ut i komvuxgrupper där det blir ännu svårare att anpassa undervisningen individuellt. Vi tar också bestämt avstånd från uppfattningar som att invandrades bristande kunskaper i svenska handlar om en ovilja hos enskilda individer att lära sig svenska. Omotiverade studerande inom svenska för invandrare är inte vanligare än inom andra skolformer. I stället beror det alltför ofta på otillräcklig eller undermålig språkutbildning.

Sfi-undervisningen måste integreras med det omgivande samhället på ett tydligare vis och kombineras med praktik, arbetslivsorientering, validering av betyg och kompetens samt annan utbildning och förvärvsarbete. Men för att det ska fungera krävs både fortbildning av dagens sfi-lärare och ett större engagemang från det omgivande samhället. Framgångsrik sfi-undervisning kräver många aktiva och ansvarstagande aktörer, och det finns goda exempel på kommuner i landet där man uppnått mycket bra resultat. Lärare som undervisar i sfi ska naturligtvis uppfylla behörighetskraven på samma sätt som inom övriga delar av utbildningsväsendet, och landets lärarutbildningar bör ha särskilda inriktningar mot sfi-undervisning inom inriktningar mot vuxenutbildning och folkhögskola. En satsning på forskning om vuxenutbildningens och folkbildningens särskilda villkor behövs.

Förutsättningarna för att erbjuda fler sfi-studerande svenskundervisning på sitt modersmål bör öka, och skrivningarna om modersmålets betydelse i kursplanen bör stärkas. Kommunerna bör uppmuntras att erbjuda kontinuerligt intag för sfi-studerande som snabbt behöver komma i gång med sina studier samt erbjuda flexibla studietider.

Många som kommer till Sverige talar flera språk och är vana vid akademiska studier. Vi vill införa intensivkurser i svenska för dem som önskar. Vi föreslår att 1 000 platser på kurser i svenska för personer med akademisk examen inrättas.

Verksamhet och utbildning borde knytas starkare mot yrke och arbetsliv. Det finns forskning och många studier som visar att språk lärs bäst i sitt sammanhang. Om man lär sig utifrån sitt yrke så hänger resten ofta med av sig självt.

Korttidsstudiestöd

Vi anser att ett tillfälligt kompetensstöd för dem som vill studera vid komvux eller folkhögskolor på deltid, parallellt med sitt arbete, ska införas. Stödet kan lämnas för studier i svenska, svenska för invandrare, engelska, matematik och samhällsvetenskap på grundskole- eller gymnasienivå. Det ska vara möjligt att kombinera stödet med annan branschspecifik utbildning som arbetsgivaren betalar. Det tillfälliga kompetensstödet ersätter förlorad arbetsförtjänst och

Fel! Okänt namn på

ska uppgå till 90 kronor per timme. Vi föreslår att resurser avsätts som räcker till studier på deltid – 20 procent – för 5 000 personer.

Utbildningsbidrag

Arbetslösa som har kort eller ofullständig utbildning och har behov av att komplettera sin utbildning inom komvux ska efter prövning av arbetsförmedlingen kunna få utbildningsbidrag. Bidraget riktar sig till arbetslösa som fyllt 25 år men inte 55, och som saknar möjlighet att studera med reguljära studiemedel. Bidraget kan beviljas för max 50 veckors heltidsstudier.

Ungdomslyft

Många unga som saknar arbete har inte fullständig gymnasieexamen. Arbetsförmedlingen beräknar att 120 000 unga kommer ut på arbetsmarknaden mellan 2009 och 2012 utan slutbetyg från gymnasiet. Behovet av extraordinära insatser är därför stort. Vi vill sätta ett tillfälligt program med 10 000 platser för unga arbetslösa som vill komplettera sin utbildning så att de får grundläggande behörighet – Ungdomslyftet. Programmet innebär att långtidsarbetslösa ungdomar mellan 20 och 24 år ska kunna komplettera ofullständiga grundskole- eller gymnasieutbildningar. Utbildningen ska kunna arrangeras inom ramen för den kommunala vuxenutbildningen eller på folkhögskolor. Tiden för programmet ska vara flexibel och anpassad efter de utbildningsbehov som individen har, men maximalt pågå ett år.

Kompetensutveckling för yrkesverksamma

Många människor behöver en möjlighet för att kombinera arbete med studier för att höja sin kompetens och ha beredskap för den typ av omställning som arbetslivet ofta kräver, inte minst under lågkonjunkturer. Vi vill göra det möjligt att studera vid komvux eller på folkhögskola på deltid parallellt med sitt arbete. Studierna kan bedrivas i svenska, svenska för invandrare, engelska, matematik eller samhällsvetenskap på grundskole- eller gymnasienivå. Det ska vara möjligt och uppmuntras till att kombinera detta med annan branschspecifik utbildning som arbetsgivaren står för.

Fel! Okänt namn

Lärlingsutbildning

Många unga som har gått utan arbete en längre tid behöver uppdatera sin kompetens. Många saknar dock studievana och behöver en nära kontakt till arbetslivet för att kunna göra det. Därför vill vi inrätta lärlingsplatser där utbildningen motsvarar yrkesvux men som är förlagd i yrkeslivet. De arbetsplatser som tar emot lärlingar ska få ersättning för detta. Vi föreslår 3 000 lärlingsplatser under 2010.

Kvalificerad yrkesutbildning

Den kvalificerade yrkesutbildningen är en viktig del av vuxenutbildningen som i mycket hög utsträckning leder till arbete. Erfarenheterna från hittills genomförda kvalificerade yrkesutbildningar är en god utgångspunkt när det gäller att fortsätta utveckla såväl dessa utbildningar som andra vuxenutbildningar med yrkesinriktning. I kommuner med känslig arbetsmarknad är den kvalificerade yrkesutbildningen dessutom en viktig förutsättning för att kunna tillgodose behovet av lämplig arbetskraft och för att kunna underlätta företagsetableringar inom specifika områden. Den kompetenskommission vi socialdemokrater föreslagit, sammansatt av företrädare för stat, regioner och arbetsmarknadens parter, kan med rätt resurser och befogenheter ytterligare använda kvalificerad yrkesutbildning för att lösa flaskhalsar på regionala arbetsmarknader.

Behovet av och efterfrågan på kvalificerade yrkesutbildningar ökar och därmed bör också antalet platser öka. Det finns även fler intresserade utbildningsanordnare som har bedömts ha god kvalitet vid sina utbildningar än som regeringen tilldelat anslag. Vi anser att det bör ges medel för 4 500 ytterligare heltidsplatser redan från den 1 januari 2010, vilket är 3 000 fler än regeringen föreslår.

Även om akademisk utbildning och kvalificerad yrkesutbildning har olika struktur och innehåll är det mycket viktigt att undvika vattentäta skott mellan utbildningsformerna. Studenterna och deras fortsatta utvecklingsmöjligheter måste stå i fokus. KY-studenter måste kunna gå vidare till högskola, och högskolestudenter kan ha god nytta av att komplettera sin akademiska utbildning med kurser på KY. För största möjliga flexibilitet bör också möjligheterna för sökande att läsa en kvalificerad yrkesutbildning på distans utvecklas. Distansutbildning är en form som efterfrågas alltmer av de grupper som attraheras av KY-utbildningar. Många önskar också utbildning på halvfart för att kombinera sin KY-utbildning med arbete.

Under de senaste två åren har de kvalificerade yrkesutbildningarna fått uppleva ett vakuum på grund av regeringens märkliga hantering av den utredning som skulle se över de eftergymnasiala yrkesutbildningarna. Vi välkomnar det nya organisatoriska paraplyet Yrkeshögskolan, men vi menar att de

Fel! Okänt namn på

resurser som regeringen avsatt är helt otillräckligt för att möta människors behov och arbetsmarknadens efterfrågan.

Yrkesinriktad vuxenutbildning

Läget på arbetsmarknaden i dag visar med all önskvärd tydlighet att det finns ett behov av mer yrkesinriktade utbildningar inom vuxenutbildningen, som hittills främst varit fokuserad på teoretiska kurser. Det finns också stora behov av att skapa möjligheter för dem som har gått studieförberedande program på gymnasieskolan att skola om sig till mer praktiska yrken. Särskilt viktigt är det att skapa möjligheter till omställning mot bristyrken. Därför välkomnar vi den satsning som skett på yrkesvux, även om den är alldeles för liten – för 2009 tillsköt regeringen endast medel till hälften av de yrkesvuxplatser som kommunerna var beredda att starta. De neddragningar som de senaste åren i olika omgångar drabbat vuxenutbildningen har framförallt skett på yrkesutbildningarnas bekostnad. Det kommer att behövas ny arbetskraft inom olika branscher i framtiden, inte bara undersköterskor inom vården, vilket är det som erbjuds på många håll. Att yrkesvuxpengarna ska ansökas inför varje år gör det svårt för kommunerna att få kontinuitet i sin utbildningsplanering.

Kompetenskommission

Med anledning av allt ovanstående föreslår vi att en kompetenskommission tillsätts för att snabbt analysera näringslivets och den offentliga sektorns behov av arbetskraft för att sedan köpa in utbildningsplatser som fyller dessa behov. Kommissionen ska bestå av företrädare för näringslivets branschorganisationer, små och stora företag, kommuner, stat och fackföreningar.

Utbildningarna ska främst riktas till dem som står längst ifrån arbetsmarknaden, de som har högst grundskoleutbildning eller avbruten gymnasieutbildning. Platserna ska finnas på yrkeskomvux, inom den kvalificerade yrkesutbildningen och andra kortare yrkesinriktade utbildningar på eftergymnasial nivå som är nära kopplade till arbetslivet, men platserna ska även finnas på högskolan för att fylla behovet.

Stockholm den 4 oktober 2009

Marie Granlund (s)

Mikael Damberg (s)

Louise Malmström (s)

Thomas Strand (s)

Jan Emanuel Johansson (s)

Agneta Lundberg (s)

Peter Hultqvist (s)

Caroline Helmersson-Olsson (s)